

I. fejezet⁴

Ausztria, Csehország és az abszolutizmus, illetve a központosítás kezdetei

Az első Habsburg műve

Az uralkodók és a monarchia három részének kapcsolata – természetes tendenciák az egység felé – nehézségek Magyarországon – a központosítás első csírái; a kül-, pénz-, és hadügyek – az ügyintézés első közös szervei – az új központosító törekvések: a trónöröklés, a törvényhozó és az adminisztratív ügyek – Csehország feudális alkotmánya

I. Ferdinánd uralkodása – Csehország hanyatlása az államok uralma alatt – lázadásuk – a győzelem kiaknázása – a trónöröklés, a törvényhozás és az adminisztráció következményei – a városok meggyengítése – a fehérhegyi vereség előkészületei

Az osztrák monarchia három része teljesen különálló volt, csupán az uralkodó személye kötötte össze őket. Az örökös tartományokban a Habsburgoknak abszolút hatalmuk volt; itt a kormányzati funkciók kizárólagosan az uralkodóházhoz tartoztak. Magyarországnak egészen más a helyzete, mivel törvényes királyának be kell tartania az országgyűlés által hozott törvényeket. Csehországban, az uralkodó hatalmát az 1500-ban Jagelló Ulászló⁵ által szentesített jogok korlátozták. Az uralkodó az örökös tartományokhoz hasonló szintre akarta lesüllyeszteni az utóbbi két országrészt, de ez ellenállásba és nehézségekbe ütközött.

A XVI-XVII. században a török berendezkedése Magyarországon veszélyeztette Bécs érdekeit. Az erdélyi fejedelmek pedig kiszolgálták a szultánt. Bécs csupán a XVIII. században kezdhetette meg egyesítési törekvéseit, de ez nem ment könnyen a magyarok ellenállása miatt. Csehországban nem volt a magyarokéhoz hasonló ellenállás. A Habsburgok csupán a pénz-, a kül- és hadügyeket tudták egyesíteni. 1527-ben, I. Ferdinánd⁶ megalapította a Titkos Tanácsot. Tagjai az uralkodó személyes tanácsadói közül kerültek ki. Feladata nem volt konkrétan meghatározva. A másik nagyon fontos szerv az Államtanács volt, mely a pénzügyekkel foglalkozott. Az összes pénzügyi szerv ez alá

⁴ Az I. fejezet 6.-ik oldaltól a 24-ik oldalig tart.

⁵ Jagelló Ulászló, 1490-től 1516-ig Csehország és Magyarország királya.

⁶ I. Habsburg Ferdinánd, V. Károly öccse, 1526 és 1556 között Csehország és Magyarország királya, 1556-tól 1564-ig német-római császár.

volt rendelve. Szintén fontos volt a Haditanács, melynek feladata a török elleni védelem és a katonaság fegyverrel való ellátása volt. 1848-ban hadügyminisztériummá alakult át.

A Habsburgok nem elégedtek meg ennyivel, szélesebb jogokat akartak maguknak. A XVII. századra kiszélesítették az abszolutizmust a törvényhozás, az adminisztráció és a trónöröklés kérdésében. Csehország esetében a trónörökléssel kapcsolatban könnyű dolguk volt. I. Ferdinánd a cseh királyi család örökösének kiáltotta ki a Habsburg családot, de a cseh államnak el kellett fogadnia az új uralkodót. Az 1627-es alkotmány után ez is eltűnt. Legvégül a Pragmatica Sanctio egyesítette Csehország, Ausztria és Magyarország trónutódlását.

A törvényhozás és az adminisztráció egységesítése már nem volt ilyen egyszerű. Ehhez meg kell értenünk Csehország feudális összetételét: a három kiváltságos osztály hozzájárulása kellett az uralkodó megválasztásához, akit bizonyos ügyekben korlátoztak, míg másokban korlátlan hatalmat kapott. Az uralkodó a törvényhozásban nagyon szűk jogokkal rendelkezett és csak a rendekkel együtt gyakorolhatta a hatalmat. A király volt a végrehajtó hatalom feje, de a miniszterek, akikkel végrehajtotta az ország törvényeit, az országgyűlésnek voltak felelősek. Az igazságszolgáltatás is két részre oszlott: királyi és országos bíróságokra. A királyiak voltak a legfontosabbak. A királynak a külföldi hadjáratokhoz az országgyűlés beleegyezését kellett kérnie. A helyi ügyintézés önálló volt, még nem létezett a királyi bürokrácia. Az ügyeket az országgyűlésnek felelős megbízottak végezték.

A Habsburgok megsegítették a katolikus egyházat a reformációval szemben, és ezzel értékes támaszt szereztek maguknak. 1526-ban a cseh protestánsok nyíltan fellázadtak a Habsburgok ellen. A nemesség magához ragadta a hatalmat, de csak a saját érdekeit tartotta szem előtt. I. Ferdinánd kezdte el kiépíteni az igazi királyi hatalmat. A királyi hivatalokat és az adminisztrációt Bécsbe helyezte. A protestáns tartományok nem akarták elfogadni a katolikus vallást, de lázadásukat keményen leverték. Ferdinánd megerősítette hatalmát és biztosította családjának örökösödési jogát Szent Vencel országára. Ehhez Ulászló és Miksa⁷ korábbi megegyezése⁸ szolgáltatott alapot. A cseh rendek

⁷ I. Habsburg Miksa, 1493 és 1519 között német-római császár.

⁸ I. Miksa és Jagelló Ulászló 1515-ben egyezményt kötöttek, melyben a Jagellóké és a Habsburgok kölcsönösen biztosították egymást a trónutódlást a másik dinasztia kihalása esetén. A megállapodást szentesítendő Miksa fiúunokája, Ferdinánd (a későbbi I. Ferdinánd) feleségül vette Jagelló Ulászló lányát Annát, míg Ulászló fia Lajos (a későbbi II. Lajos) Miksa lányunokáját, Máriát vette feleségül. Az egyezmény 11 évvel később valósult meg, 1526-ban – II. Lajos halála után – a cseh- és a magyar korona Ferdinánd fejére került.

azonban ezeket az érveket elutasították. 1545-ben, Ferdinánd kihirdette, hogy a cseh korona feleségére, Annára szállt és így ő lett a törvényes örököse a régi királynak. Ennek elismerését kikényszerítette a rendektől is. Ferdinánd megnyirbálta az autonóm városok jogait is, és ezzel megtette az első lépést az abszolutizmus felé. A cseh nemesség erejét azonban nem sikerült teljesen megtörnie. Sőt, újabb kiváltságokat adott nekik. A városok erejének szétverésével azonban óriási előnyhöz jutott, mivel az itt található hivatalnokokat felhasználhatta a nemesség ellen. Tehát a fehérhegyi csata előtt a királyi abszolutizmus és a nemesi oligarchia küzdött egymással. Ehhez járult hozzá még a vallási megosztottság.